

JACQUES WAJNSZTEJN

<http://tempcritiques.free.fr/>

ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ-ΕΘΝΟΣ

Δημοσιεύθηκε στην

F. Perlman, J. Wajnsztein, A. Bonanno

**ΕΘΝΙΚΟΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ
ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑΞΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ**

ΑΘΗΝΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΑΥΤΟΟΡΓΑΝΩΣΗ

ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟ ΕΘΝΟΣ

Η σχετική αδυναμία του κράτους προκαλεί αμφιβολίες σχετικά με την ικανότητά του να αναπαράγει το σύνολο της κοινωνικής σχέσης. Χωρίς να αντιλαμβάνεται ότι μ' αυτό τον τρόπο αυτό αρνείται την ίδια του τη χρησιμότητα, ανακοινώνει αποκάλυπτα ότι σε σύντομο διάστημα δεν θα μπορεί πλέον να πληρώνει τις συντάξεις, ούτε να περιθάλπει τους αρρώστους, αλλά ούτε και να διασφαλίζει την «ακεραιότητα των αγαθών και των προσώπων», παρόλα αυτά, στο μεταξύ, αναμένοντάς τα, είναι ανάγκη να συνεχίσουν να πιστεύουν σ' αυτό. Κρούει λοιπόν την καμπάνα όλων αυτών που μπορούν να χρησιμεύσουν για να δικαιολογήσουν την ίδια του την ύπαρξη και μ' ένα μεγάλο άλμα, διακηρύσει τη σύγκλιση της οικονομίας και του εθνικού αισθήματος. Για να μπορέσει να γίνει κοινωνικά αποδεκτή η οικονομική λιτότητα έχει απόλυτη ανάγκη την εθνική φλόγα. Είναι η κατάρρευση της εθνικής οικονομίας που τίθεται συνέχεια επί τάπητος. Εάν πρέπει να θυσιάσει μιά επιχείρηση ή ένας ολόκληρος τομέας παραγωγικής δραστηριότητας, είναι πάντοτε για να σωθεί το σύνολο και τόσο το χειρότερο εάν γίνεται αντιληπτό ότι αυτή τη στιγμή το σύνολο είναι άδειο.

Μονάχα η τωρινή αδυναμία των εναλλακτικών δρόμων στο κράτος και στο έθνος παράγει και εξηγεί ακόμα αυτό το συνονθύλευμα απόψεων και συμπεριφορών, περισσότερο παθητικών παρά ενεργητικών, που σχηματίζουν σε τελική ανάλυση αυτή τη συναίνεση με την οποία εξακολουθούμε να σβήνουμε τη δίψα μας.

ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ-ΕΘΝΟΣ

Jacques WAJNSZTEJN

μορφές της επαναενεργοποίησής του είναι προπαντός πολιτικές, ακόμη και αν πίσω ξαναβρίσκονται άλλοι καθορισμοί. Μία από αυτές προέρχεται από τη διεθνή κατάσταση και τη θέση του κράτους του Ισραήλ, στις συγκρούσεις στη Μέση Ανατολή, στο ρόλο του στο παλαιστινιακό πρόβλημα. Ο αντισημιτισμός πού προκύπτει, για παράδειγμα στη Γαλλία και στη Γερμανία, είναι περισσότερο συνδεδεμένος σ' ένα μίσος για το κράτος του Ισραήλ, παράλληλο με το μίσος για τις Η.Π.Α, παρά σ' ένα πραγματικό και καθεαυτό αντισημιτισμό. Από την άλλη, δεν αγγίζει παρά ένα μικρό τμήμα του πληθυσμού, γιατί σφαιρικά οι πληθυσμοί των βιομηχανικών χωρών είναι υπέρ των Ισραηλινών, είναι αραβόφοβοι και αντι-ισλαμικοί. Μιά άλλη πολιτική μορφή επαναενεργοποίησης του αντισημιτισμού εκφράζεται μέσα στις αναλύσεις που υπογραμμίζουν ότι, αν οι Εβραίοι έχασαν την οικονομική τους δύναμη την εποχή του μεγάλου κεφάλαιου και των πολυεθνικών, δεν έχασαν την δύναμή τους που πρόσκειται τώρα στη καρδιά της καινούριας εξουσίας των σύγχρονων κοινωνιών, δηλαδή στα μεγάλα μέσα της πληροφόρησης. Απ' εδώ πηγάζουν και οι συνεχείς επιθέσεις του εθνικού μετώπου ενάντια στο τύπο και στους αντι-γάλλους διανοούμενους. Η αφομοίωση χρέμα-εβραϊός παραχωρεί τη Θέση της στην αφομοίωση διανοούμενου-εβραίου. Αλλά αυτός ο αντισημιτισμός λειτουργεί άσχημα. Η εικόνα της συνωμοσίας και της μυστικής κοινωνίας πρέπει να είναι ισχυρά αντιδραστική, γιατί η εν δυνάμει πελατεία της αντισημιτικής συζήτησης, δηλαδή τα άσχημα παραγμένα άτομα από την ίδια τους τη τάξη, που βρίσκεται σε κρίση και από το κράτος του σύγχρονου κεφάλαιου, δεν βλέπει στην εβραϊκή κοινότητα, που έχασε σε με-γάλο βαθμό τα χαρακτηριστικά της, το βασικό εμπόδιο για τον ανασχηματισμό της κοινότητάς τους. Για όλους αυτούς τους λόγους, ο αντισημιτισμός είναι πλέον ένα δευτερεύον στοιχείο της εθνικιστικής ύπωσης. Πιο σημαντική, αντίθετα, η συστηματική δρομολόγηση του αντισημιτισμού πραγματοποιούμενη από όλους τους «αντιρατσιστές» πολιτικούς κάθε πίστης που προσπαθούν έτσι να αποκρύψουν, διαμέσου της φρίκης που αντι-προσωπεύει ο αντισημιτισμός, τη συναίνεση σε σχέση με τη μετανάστευση.

Είναι δύσκολο να αγνοηθεί η τωρινή αναμόχλευση των εθνικών, κοινοτιστικών και ταυτοποιητικών διεκδικήσεων. Επίσης είναι δύσκολο να γίνει κατανοητό γιατί αυτή η αναμόχλευση παράγεται ακριβώς την ίδια στιγμή κατά την οποία η κοινωνική πραγματικότητα είναι όλο και περισσότερο διεθνοποιημένη, κατά την οποία οι πολιτικοί εθνικισμοί μοιάζουν να υποχωρούν (Ευρώπη '92) μπροστά από την αμείλικτη αφαιρετικότητα της παγκόσμιας οικονομικής πίεσης.

Κατά την ίδια ακριβώς στιγμή που η παγκόσμια κυριαρχία του κεφάλαιου πραγματώνεται έκδηλα, τα προβλήματα που το καπιταλιστικό σύστημα νομίζει ότι έχει τακτοποιήσει (η αφομοίωση διαμέσου της εργασίας, της κατανάλωσης και της διαμόρφωσης του δημοκρατικού ατόμου στο τόπο και στη Θέση των παλιών τάξεων στη Δύση) ή παραμερίσει (για παράδειγμα, το πρόβλημα των εθνικοτήτων που προέκυψαν από την αταξία των δύο παγκοσμίων πολέμων, αφημένο στις καλές προθέσεις των Σοβιετικών), του επιστρέφουν μ' ένα αποτέλεσμα μπούμερανγκ.

Μπροστά σ' αυτή τη κατάσταση δεν πρόκειται, ούτε να παραπονεθούμε υπογραμμίζοντας τους κινδύνους της Γερμανικής ενοποίησης ή της επιστροφής σε ισχύ των δεξιών ιδεών, ούτε να δέσουμε τα χέρια και να βυθιστούμε μέσα στις σιγουριές που θα μας πρόσφερε το γεγονός ότι, είμαστε «θεωρητικά μπροστά» ανακοινώνοντας παντού: «Σας τό 'χαμε πει ότι η Ε.Σ.Σ.Δ δεν ήταν τίποτε άλλο παρά ένας κολοσσός με πύλινα πόδια, ότι η Γερμανική υπόθεση θα τίθονταν ξανά...». Αντίθετα, έχω τη γνώμη ότι είναι απαραίτητο να ξαναθέσουμε σε συζήτηση ορισμένες από τις παλιές Θεωρητικές μας κατασκευές και ιδιαίτερα τη διάρθρωση κράτος-έθνος, που για μεγάλο χρονικό διάστημα εγκαταλείψαμε για χάρη μόνο της ανάλυσης του αγώνα ενάντια στο κράτος.

ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΈΘΝΟΣ

Το κράτος είναι μιά μεσολάβηση που αναπαράγει τη κοινωνική σχέση. Αυτό διασφαλίζει τη μονάδα άτομο-κοινωνία μέσα στο πλαίσιο μιάς συγκεκριμένης δομής. Είναι ένα σύνολο που δρα συγκεκριμένα, ακόμη και αν μπορεί να προσλάβει όλο και περισσότερες αφηρημένες μορφές, τώρα που σταδιακά ο έλεγχός του πάνω στη κοινωνία αγκαλιάζει τις μορφές της σύγχρονης τεχνικής.

Αντίθετα, το έθνος είναι μιά αναπαράσταση. Σαν τέτοια, αυτή αφομοιώθηκε από τις διάφορες επαναστατικές Θεωρίες σε μιά ιδεολογία, στον ίδιο βαθμό που συνέβη και με τη Θρησκεία. Δεν είναι, ως εκ τούτου, τυχαίο ότι αυτές υπέστησαν και οι δύο την ίδια τύχη: ένα «ξεπέρασμα» των Θεωρητικών ιδεών στον ουρανό. Το τιθέμενο θεωρητικό πρόβλημα από την έννοια του έθνους βρήκε τη λύση του σε μιά ορολογική εξυπνάδα: «Το κράτος-έθνος» είναι η καινούρια έννοια που επέτρεψε τη διασύνδεση μεταξύ του κοινωνικού χρήματος και της αφηρημένης αναπαράστασης. Αυτό επαληθεύεται στο πλαίσιο μιάς αν-Θρωπο-προοδευτικής θεώρησης της ανάπτυξης της ανθρωπότητας, Θεώρηση ταυτόχρονα αντι-ιμπεριαλιστική, αντί-αποικιοκρατική και αντικοινοτιστική. Όμως αυτή η καινούρια διπλή έννοια δεν εξαλείφει το πρόβλημα στο βαθμό, που η πραγματικότητα του κράτους έθνους δεν είναι άλλο παρά ένα ιστορικό προϊόν μιάς δοσμένης εποχής. Πράγματι, το κράτος είναι πολύ προγενέστερο της ιδέας του έθνους. Δεν είναι το προϊόν του καπιταλισμού, δεδομένου ότι υπάρχουν παραδείγματα στην αρχαιότητα, κυρίως κάτω από τη δεσποτική του μορφή. Αντίθετα, το έθνος είναι το προϊόν του καπιταλισμού και της κυρίαρχης τάξης του, της αστικής τάξης, που ήταν η πρώτη που διεκδίκησε την εθνική αντιπροσώπηση. Στη φεουδαρχική εποχή, για τις παλιές μοναρχικές κυβερνήσεις δεν υπήρχε η ιδέα του έθνους. Σε ποιούς βασίλευε ένας μονάρχης είχε ελάχιστη σημασία, όπως και η καταγωγή των υπηκόων. Το ουσιαστικό ήταν η ισχύς των αυτοκρατοριών. Παρόλα αυτά υπάρχει μιά διασύνδεση στο βαθμό που, χωρίς ένα πραγματικό έθνος, δηλαδή χωρίς μιά καθαυτή και

υποβιβάζεται στο όνομα της καθαρότητας της ράτσας, υποβιβασμένος στο επίπεδο του *Untermensch* (υπο-άνθρωπος). Ο βιολογικός αντισημιτισμός Θα μπορεί έτσι να δικαιολογεί και να αποενοχοποιεί τον λανθάνοντα κοινωνικό αντισημιτισμό που διαφαίνεται πάντοτε από τις εμπορευματικές σχέσεις. Άπαξ και αυτό γίνεται αποδεκτό, όλες οι υπερπηδήσεις γίνονται επιτρεπτές, είτε αυτή των αντισημιτών που μπορούν τελικά να εφαρμόζουν ανενόχλητα τη δειλία τους (οι εβραίοι είναι υπο-άνθρωποι), είτε αυτές ενός κράτους που θα παρουσιαστεί σαν το ένοπλο χέρι της εθνικής και άρειας κάθαρσης.

Έπειτα από το τέλος του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου, ο αντισημιτισμός οπισθοχώρησε ή τουλάχιστον εξαφανίστηκε από τις πρώτες σειρές της σκηνής, εκτός από τις ευρωπαϊκές χώρες του σοβιετικού μπλοκ. Αυτό δεν οφείλεται μόνο στο αίσθημα ενοχής που ακολούθησε παντού η μεταγωγή και η εξόντωση των εβραίων, αλλά και στο γεγονός ότι δεν κατέχουν πλέον μιά ιδιαίτερη θέση μέσα στη κοινωνία. Οι βάσεις του κοινωνικού αντισημιτισμού εξαφανίστηκαν: το καπιταλιστικό σύστημα, που τώρα βρίσκεται σε σημείο να μπορεί να υπάρξει και χωρίς τους αστούς, έχει ακόμα λιγότερο ανάγκη από ένα διαμεσολαβητή, ένα πράκτορα της μετάδοσης της αξίας. Το χρήμα κυκλοφορεί ελεύθερα, αόριστα και με ανώνυμο τρόπο. Ο εβραίος δεν μπορεί πλέον να είναι μιά αναπαράσταση της λαϊκής συνείδησης (οι διακόσιες οικογένειες, όχι περισσότερες), η βάση του εθνικού αντισημιτισμού επίσης: ο εβραίος δεν είναι πλέον η εικόνα μιάς κοινότητας με την ισχυρή έννοια, κοινότητα που, είναι ανάγκη να το υπενθυμίσουμε, δεν αντιπροσωπεύονταν από ένα κράτος-έθνος, προτού την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ. Ακόμη και αυτό δεν υπάρχει πλέον: το σιωνιστικό κίνημα έγινε ένα εθνικιστικό κίνημα και η γέννηση πρώτα, οι δυσκολίες επιβίωσης έπειτα του ισραηλινού κράτους προκάλεσαν τη ταύτιση των εβραίων με το «κράτος τους», συμπεριλαμβανομένης και της διασποράς, της οποίας η ταύτιση γίνεται ακόμη πιό αντιφατική. Όλα αυτά δεν σημαίνουν ότι δεν υπάρχει πλέον η βάση για ένα αντισημιτισμό, αλλά ότι η ανάπτυξή του προχωρεί διαφορετικά, ξεκινώντας από τις καταστάσεις που έχουν αλλάξει. Οι παρούσες

Αυτή η μορφή αντισημιτισμού είναι κυρίαρχη στην Ευρώπη στο τέλος του 19ου αιώνα μέχρι τη δεκαετία του '20. Ο εβραϊός είναι ταυτόχρονα το χρήμα, ο κοσμοπολιτισμός, ο ξένος. Είναι πάνω σ' αυτόν που αποκρυσταλλώνονται οι λαϊκιστικές αντιδράσεις αντίθετες στο κεφάλαιο και τα μίση της εθνικιστικής δεξιάς.

Αλλά, σιγά-σιγά, οι εθνικές και κοινωνικές βάσεις του αντισημιτισμού χάνουν τη δύναμή τους. Οι συγκεκριμένες οικονομικές λειτουργίες των εβραίων δύνουν. Σιγά-σιγά, οι Γάλλοι εβραίοι φτάνουν στα ελεύθερα ή στα διανοητικά επαγγέλματα. Μιά πολυπληθής μετανάστευση, που προέρχεται από τη Πολωνία, καταφέρνει να εγκατασταθεί στις χαμηλές βαθμίδες της κοινωνικής κλίμακας. Η ενότητα της κοινότητας είναι διασπασμένη μεταξύ πλούσιων εθνικών εβραίων ή ευκατάστατων, που είναι προσδιορισμένοι και αφομοιωμένοι, και μεταναστών εβραίων πύω φτωχών, των οποίων η κοινωνική κατάσταση είναι συχνά αυτή των χωρίς ιθαγένεια. Το ίδιο φαινόμενο παράγεται στη Γερμανία, όπου υπάρχει μία «τάξη διανοούμενων» και μία γερμανο-εβραϊκή κουλτούρα. Απορρέει μία διάλυση της εικόνας του εβραίου. Είναι η περίπτωση του ναζιστικού αντισημιτισμού, ενός βιολογικού αντισημιτισμού ικανού να καταστήσει εκ νέου καθαρή την εικόνα του εβραίου. Η δύναμη της εβραϊκής κοινότητας είχε καταφέρει να ξεχαστεί ότι ο εβραϊός είναι αυτός που διεισδύει (απ' όπου η συχνή αφομοίωση μέσα στη δεξιά μεταξύ εβραίων και μασσόνων). Υπάρχει, ως εκ τούτου, αναγκαιότητα να αποκαλυφθεί και να καταδειχθεί. Η ρατσιστική θεωρία προσφέρει αιτιολογήσεις ...και «λύσεις» στον αντισημιτισμό.

Πράγματι, αυτό που ξεχωρίζει τον αντισημιτισμό από τις άλλες μορφές ρατσισμού, είναι το αντικείμενο του ρατσισμού: ο εβραϊός δεν υπήρξε ποτέ πραγματικά «κατώτερος», σε αντίθεση με τον αποικιοποιημένο. Αυτός έχει τις αξίες του, μία δική του κουλτούρα και δεν του στερείται το δικαίωμα να αναμιχθεί με τους άλλους, τουλάχιστον σαν άτομο. Ο πλούσιος και διακεκριμένος εβραϊός, όπως ο λαμπρός διανοούμενος, προσκαλούνται στα σαλόνια της καλής αστικής τάξης. Με τον εθνικοσοσιαλισμό, ο «άχρηστος» και «βλαβερός» εβραϊός

ισχυρή συλλογική ταυτότητα, δεν μπορεί να υπάρξει ένα πραγματικό και καθαυτό σύγχρονο κράτος, όπως το δείχνει σε *ΑΡΝΗΤΙΚΟ* το παράδειγμα των αποικιοποιημένων χωρών.

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ-ΕΘΝΟΣ

Αυτή η ιδιαίτερη διάρθρωση μεταξύ κράτους και έθνους φαίνεται με καθαρότητα μέσα στη κίνηση της αξίας και στον ερχομό της αστικής τάξης στο πολιτικό προσκήνιο: σε μία καταστροφή της παλιάς κοινότητας που αναπαύονταν πάνω στη γη και στις σχέσεις προσωπικής εξάρτησης αντιστοιχεί στο πεδίο της εξέλιξης των ιδεών, η θεωρητικοποίηση μίας καινούριας κοινωνικής διασύνδεσης πύω προσαρμοσμένης στο επίπεδο αφαίρεσης της καινούριας σχέσης που εγκαθιδρύθηκε. Θα είναι το κοινωνικό σύμβολο που εγγυάται ένα είδος δικαίου, που Θεμελιώνει την ισότητα στο εσωτερικό της εθνικής κοινότητας. Το έθνος είναι, ως εκ τούτου, η αναπαράσταση της καινούριας κοινότητας, δηλαδή της ταξικής κοινωνίας. Πέρα από τις συγκρούσεις και τους συμβιβασμούς μεταξύ των τάξεων, που ρυθμίζονται στο επίπεδο του κράτους, αυτό Θα αντιπροσώπευε εκείνο το οποίο είναι κοινό. Είναι η Γαλλική επανάσταση του 1789 που πραγμάτωσε καλύτερα αυτό το αμάλγαμα του κράτους-έθνους. Αλλά αυτό δεν συνέβη χωρίς αρνητικές επιπτώσεις. Υπήρξε απαραίτητο ώστε η αστική αναπαράσταση του έθνους να πηγάζει από το παλιό προκαπιταλιστικό υπόστρωμα του κλαν και της αγροτικής κοινότητας, της συγγένειας της καρδιάς. Η αρχαία αντίληψη της πατρίδας (Ελλάδα, Ρώμη) πρόσφερε ταυτόχρονα ένα συγκεκριμένο υπόστρωμα στο έθνος (ο συμπατριώτης είναι ο γείτονας) και ένα Θρησκευτικό μυστικισμό ξενικό στη ψυχρή αντιπροσώπευση, όπως πραγματοποιείται στο εσωτερικό του έθνους.

Αυτός ο επαναστατικός πατριωτισμός Θα επιτρέψει το καναλιζάρισμα της λανθάνουσας βίας των εξαθλιωμένων, ώστε να χρησιμοποιηθεί για την άμυνα της πατρίδας που βρίσκεται σε κίνδυνο. Η ίδια ιδέα θα επιστρέψει για να γίνει χρήσιμη αργότερα, όταν ο πόλεμος του 1914-18 Θα επιτρέψει την ενσωμάτωση της γαλλικής εργατικής τάξης στην εθνική

κοινότητα στον αγώνα ενάντια στη «γερμανική βαρβαρότητα». Αυτή η κοινωνική αφομοίωση θα γίνει πολιτική, με τη συμμετοχή στην αντίσταση και με τη πολιτική της εθνικής ενότητας του κομμουνιστικού κόμματος από το 1944 ως το 1947.

Αυτή η ιδιόμορφη έννοια του γαλλικού έθνους εξηγείται ταυτόχρονα διαμέσου του αστικού του χαρακτήρα και χάρη στον επαναστατικό του χαρακτήρα: — Διαμέσου του αστικού του χαρακτήρα που το καθιστά πιά σύγχρονο από τη γερμανική αντίληψη του έθνους, ως προς την οποία συχνά συγκρίθηκε και αντιπαράτέθηκε. Στη γερμανική αντίληψη, που περιέχει ακόμη ισχυρά προ-αστικά στοιχεία, το έθνος δεν διαχωρίζεται ακόμη καλά από τη παλιά κοινότητα, Θεωρώντας πάντοτε το άτομο ως μη υπάρχον, αν όχι ως μέρος της συλλογικότητας, ως εκ τούτου, το έθνος είναι η αντιπροσώπευση του συλλογικού ατόμου. Αντίθετα, στη Γαλλία το έθνος είναι η συνένωση των ατόμων (Siegès), δηλαδή το άτομο είναι αποκομμένο από τη παλιά κοινότητα, είναι «ελεύθερο» και συνενώνεται ελεύθερα στη καινούρια εθνική κοινότητα. — Χάρη στον επαναστατικό του χαρακτήρα που το έκανε να προωθήσει, κάτω από διαφορετικές απόψεις, ιδέες που τοποθετούνται ήδη πολύ παραπέρα από την αστική επανάσταση, πέρα από τις τάξεις: «η ελεύθερη συνένωση των ατόμων», ο αγώνας για τη χειραφέτηση των φυλών, των Εβραίων, κ.λ.π. Είναι γι' αυτό, όπως συνέβει και με κάθε μεγάλη επανάσταση, που αυτή δέχθηκε την ενθουσιώδη συμμετοχή των επαναστατών όλων των άλλων χωρών, όπως ο Αναρχάσις Κλόουτς, ο οποίος έβλεπε στο γαλλικό έθνος τη πιά πλατιά εμπειρική προσέγγιση της ανθρωπότητας, που είμαστε σε θέση να αντιληφθούμε. Μέσα σ' αυτή την οπτική τα έθνη δεν είναι τίποτε περισσότερο από κομμάτια της ανθρωπότητας.

Είναι αυτό το επαναστατικό γαλλικό σχήμα του έθνους που ο Μαρξ κατανόησε άσχημα εξαιτίας της κατάστασης αποκλεισμού στην οποία βρίσκονταν η εργατική τάξη της εποχής, αποκλεισμός που φαινόταν να καθιστά αδύνατο κάθε εθνικισμό αυτής της τάξης. Ο προλεταριακός διεθνισμός που προέκυπτε έμοιαζε ως εκ τούτου φυσικό γεγονός. Όσον αφορά τα υπόλοιπα, οι θέσεις του Μαρξ πάνω στο έθνος ήταν καθαρά τακτικής φύσης και

άτομο) θα υποστηρίζει το αφηρημένο ενάντια στο συγκεκριμένο, αυτό που ενώνει ενάντια σ' αυτό που χωρίζει. Δεδομένου ότι, ο ανθρωπισμός του είναι προοδευτικός και εκπολιτιστικός, αυτός σκέφτεται να επιβάλλει τις αξίες του σαν παγκόσμιες. Είναι εκ προσδιορισμού ευρωκεντρικής. Η άρνηση από μέρους του της συγκεκριμένης διαφοράς, Θα μπορούσε να τον οδηγήσει ακόμα και να αρνηθεί αυτή τη τελευταία, όπως δείχνουν καθαρά οι ανακρίβειες αναφορών στους μιγάδες, που Θεωρούνται σαν η φυσική κατάργηση της διαφοράς του χρώματος. Πάνω σ' αυτή τη βάση, ο ρατσισμός και ο αντιρατσισμός παραμένουν στο ίδιο ακριβώς έδαφος. Όσον αφορά τον μοντέρνο αντιρατσιστή, αυτός προσεγγίζει ακόμα περισσότερο τον τρόπο σκέψης του ρατσιστή στο βαθμό, που όταν κάνει αναφορά στα ανθρώπινα δικαιώματα, το κάνει με εντελώς μηχανικό τρόπο για συναινετική αναγκαιότητα. Οα βρίσκονταν σε δυσκολία να προσδιορίσει αυτά τα δικαιώματα, στο βαθμό που όλοι οι πολιτισμοί ισοδυναμούν και κάθε διαφορά είναι επιπλέον πλούτος του ανθρώπου.

ΑΝΤΙΣΗΜΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Ο αντισημιτισμός πήρε διάφορες ιστορικές μορφές. Η πρώτη, αυτή του χριστιανικού αντιεβραϊσμού έχει σχεδόν εξαφανιστεί σήμερα, εκτός από το εσωτερικό των στενών κύκλων του καθολικού ολοκληρωτισμού. Τον διαδέχθηκε ιστορικά, το δέκατο ένατο αιώνα, ένας εθνικός αντισημιτισμός Θεωρητικοποιημένος από τους *Drumont* και *Maurras*, του οποίου η εκρηκτική έκφραση υπήρξε η υπόθεση Ντρέϋφους. Ο εβραίος είναι πάντοτε καταδειγμένος σαν το κακό αλλά, πράγμα καινούριο, είναι επίσης στοιχείο διαφθοράς και αποσύνθεσης του κοινωνικού σώματος του έθνους. Αυτός ο εθνικός αντισημιτισμός είναι επίσης ένας κοινωνικός αντισημιτισμός, στο βαθμό που είναι έκφραση τάξεων σε αποδιάρθρωση ή σε μεταλλαγή, κατά τη περίοδο ανατροπής του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής: δεύτερη βιομηχανική επανάσταση, αγροτική έξοδος, τεύλορισμός, φορντισμός. Είναι πάνω απ' όλα έκφραση του ξεριζωμένου αγρότη, του έμπορου και του εισοδηματία που καταστράφηκαν από το πόλεμο ή από το πληθωρισμό, των εργατών σε υποπρολεταριακή κατάσταση.

βορρά» να μην πνίγουν από τη μετανάστευση των «χωρών του νότου». Ξαναεπιστρέφουμε ως εκ τούτου στο ουσιαστικό σημείο, τη μετανάστευση και τον κίνδυνο ότι ο εξωτερικός εχθρός θα μεταβληθεί σε εσωτερικό εχθρό και ότι, η εξωτερικότητά του θα εξαφανιστεί.

ΤΟ ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΟ ΑΤΟΜΟ

Μακριά από τις μεγάλες αρχές του ρατσισμού και του αντιρατσισμού, το ρατσιστικό άτομο είναι αυτό που ζει και αντιλαμβάνεται τη κατάστασή του, μέρα με τη μέρα, μέσα στην αμεσότητά της. Είναι αυτό που έχει αναπαραχθεί άσχημα από τη κοινωνία ή αυτό που βρίσκεται στη κόψη του διαχωρισμού από εκείνο που μέχρι εκείνη τη στιγμή αντιλαμβάνονταν σαν τη κοινότητά του. Αντίστροφα, το θύμα του είναι αυτό που μοιάζει ακόμη να κατέχει τις δικές του αξίες, να έχει τις δικές του ρίζες: μιά συγκεκριμένη κατάσταση που μπορεί να «ρατσιστικοποιηθεί». Είναι επίσης ένας ρατσισμός γειτνίασης, που εκφράζεται μέσα στους ίδιους τους χώρους της κοινωνικής αποσύνθεσης (περιφέρειες, περιθώρια των γκέτο, κ.λ.π), απερίσκεπτος, ρατσισμός της μη ανεκτικότητας, της οργής. Δεν οργανώνεται πραγματικά και παίρνει περισσότερο τη μορφή του βίαιου χτυπήματος, του «κυνηγίου».

Όταν αυτός ο ρατσισμός των γεγονότων παράγεται μέσα σε συζητήσεις, είναι πάντοτε για να προτείνει το συγκεκριμένο ενάντια στο αφηρημένο, είτε για να αναφερθεί θετικά, όπως στη περίπτωση της εξίψωσης του συγκεκριμένου εθνικού που θα αντιπροσώπευε το έθνος, της απολογίας της παραγωγικής εργασίας (που αντιπαρατίθεται στον «κοσμοπολιτισμό και στα λεφτά των εβραίων»), είτε για να καταστήσει ένα κριτήριο απόρριψης, σε σχέση με την οργανική κοινότητα, όταν το συγκεκριμένο των αναφορών είναι φυσιολογικό ή βιολογικό, καταδεικνύει τότε διαφορές (χρώματος ή θρησκείας) που του φαίνονται πιο σημαντικές από τις αφηρημένες ιδέες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και όλων αυτών που θα έκαναν την ενότητα της ανθρωπότητας. Αντίθετα, ο παραδοσιακός αντιρατσιστής (δεν πρέπει να συγχέεται με το μη ρατσιστικό

εξαρτημένες από τα ταξικά συμφέροντα (υποστήριξη των βορείων στον αποσχιστικό πόλεμο, υποστήριξη του Βίσμαρκ στο πρώτο γαλλο-γερμανικό πόλεμο για να ισχυροποιηθεί η θέση του γερμανικού προλεταριάτου, κ.λ.π).

Για τον Μαρξ, αυτό που ήταν επαναστατικό, δεν ήταν η σύγκρουση των εθνοτήτων, αλλά η ίδια η κίνηση της αξίας: Η παγκοσμιότητα του κεφάλαιου έπρεπε να επιτύχει να εξαφανιστούν τα σύνορα.

ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ ΚΡΑΤΟΣ-ΕΘΝΟΣ

Με τη διαπλάτυνση και τη κυριαρχία της καπιταλιστικής κοινωνικής σχέσης πάνω σ' όλη τη κοινωνία στο σύνολό της στις βιομηχανικές χώρες, το σύγχρονο κράτος μοιάζει να αφήνει τη θέση του στο έθνος...και στην αστική τάξη, στο βαθμό που είδαμε ότι το έθνος, αντίθετα με το κράτος και τη πατρίδα, είναι μιά έννοια αυτής της τάξης. Από το τέλος του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου, «οι μεγάλες δυνάμεις» (δεν ενδείκνυνται πιά ούτε σαν έθνη, ούτε σαν κράτη) προχωρούν σε πολιτικά ψαλλιδίσματα: βαλκανοποίηση των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης, αυθαίρετο ψαλλίδισμα των αφρικανικών ανεξαρτησιών, προσδιορισμός των «μπλοκ». Η περίοδος των «ένδοξων Τριάντα» είναι αυτή επίσης που βλέπει, στο οικονομικό επίπεδο, να αναπτύσσονται οι μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις. Η νεοαποικιοκρατία διεισδύει σχεδόν κατευθείαν στην αποικιοκρατία. Είναι αυτή τη διπλή παγκόσμια τάξη που η κρίση αναπαραγωγής της καπιταλιστικής κοινωνικής σχέσης κάνει να φαίνεται σήμερα προβληματική. Όταν υπάρχει κρίση των κοινωνικοποιητικών μεσολαβήσεων (κράτος, τάξεις, εργασία) και των αναπαραστάσεων (αξίες συνδεδεμένες με την εργασία, κομμουνισμός, ουτοπία), το πρόβλημα των εξαρτήσεων έρχεται στην επιφάνεια διαμέσου της συλλογικής αναφοράς στις κοινότητες αρχικής καταγωγής και του αιτήματος της ταυτότητας των ατόμων. Δεν χρειάζεται ωστόσο να συγχέουμε την ταύτιση με τη ταυτότητα. Η ταύτιση είναι η πραγματική ή η συμβολική εκπλήρωση της εξάρτησης. Η ταυτότητα και το αίτημα του νοήματος της ταυτότητας είναι συνδεδεμένα στο αίσθημα της

απώλειας των παλιών εξαρτήσεων και ειδικότερα της ταξικής εξάρτησης.

Αλλά, αυτή η επιστροφή του κοινοτιστικού συναισθήματος, σήμερα δεν πραγματοποιείται γύρω από την ιδέα μιάς ολικής κοινότητας των ανθρώπων, δηλαδή μιάς «συνύπαρξης» των επιμέρους ατόμων. Πρόκειται πάντοτε για μιά περιορισμένη κοινότητα: Θρησκευτική, εθνιστική, εθνική ή τοπική. Υπάρχει πάντα εμμονή στο κόσμο της λεπτομεριακότητας.

ΤΟ ΕΘΝΟΣ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ: ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

Φαίνεται ότι το πρόβλημα των εξαρτήσεων δεν είναι αδιάφορο της παλιάς ταξικής κατάστασης των ατόμων. Έτσι, γι' αυτό που κάποιες φορές αποκαλείται «παλιές μεσαίες τάξεις» ή, με ακόμη πιο συνηθισμένο τρόπο «μικροαστοί», το κράτος δεν είναι πλέον η κοινωνικοποιητική μεσολάβηση. Από παράγοντας τάξης, από εγγυητής της ιδιοκτησίας γίνεται γραφειοκρατικό κράτος, αυτό που στραγγαλίζει τη μικρή ιδιωτική πρωτοβουλία. Η αναφορά στην εθνική κοινότητα επεμβαίνει τότε σαν θεμέλιο της επιβίωσης. Αλλά αυτή η εθνική ταυτότητα είναι περισσότερο πνευματική ή πολιτιστική παρά εθνικιστική, αντίθετα με άλλες εποχές (η εποχή του μεσοπολέμου για παράδειγμα). Είναι αυτή που παράγει τη σύνδεση μεταξύ των προλεταριοποιημένων ατόμων και της κοινωνίας και είναι η χειρότερη αναπαραγωγή της κοινωνίας, που αναφέρεται κατά κύριο λόγο σε μιά κοινότητα, από την οποία οι μετανάστες, οι αποκλίνοντες, οι ασθενείς θα είναι αποκλεισμένοι. Το γεγονός ότι αυτή η κοινότητα είναι μυθική, αφού δεν *υπάρχει* ίχνος της σε κανένα μέρος, ρόδινη όπως έγινε από την οικονομία, εκδιωγμένη μακριά από τον τεχνοκρατικό μοντερνισμό δεν έχει καμμιά σημασία, γιατί η αναφορά δεν λειτουργεί στη βάση μιάς πολιτικής λογικής. Η ανάπτυξη του φαινόμενου Λεπέν μεταφράζει αυτό το γεγονός όλο και περισσότερο. Στις αρχές δεν επρόκειτο παρά για ένα κίνημα της άκρας δεξιάς, αλλά έπειτα τα παραδοσιακά πολιτικά στοιχεία (η Γαλλία αποικιοποιημένη από τις ξένες δυνάμεις) έχασαν τη σημασία τους προς όφελος ηθικών στοιχείων (ο

ανώτερου ατόμου: ο λευκός άνθρωπος ή ο άρειος, αλλά είναι συνυφασμένος με την εθνική κοινότητα. Ο τωρινός ρατσιστής είναι ένα μοντέρνο άτομο που Θυσιάζει στο βωμό του μοντερνισμού: είναι δημοκράτης. Τα έθιμα και οι συμπεριφορές των διαφόρων κοινοτήτων έχουν όλα μιά αξία, αλλά που πρέπει να εκφραστεί στον εδαφικό χώρο στον οποίο αναπτύχθηκαν, όπου διατηρούν τη σημασία τους: είναι αυτό που κάνει τον πλούτο της ανθρωπότητας. Και αυτός είναι επίσης καταναλωτής: σαν τουρίστας θα πάει στη Τυνησία ή στη Τουρκία και θα βρει σ' αυτά τα μέρη ένα κάποιο διαφορετικό χώρο, ένα γουστόζικο εξωτισμό.

Ο μοντέρνος ρατσιστής είναι άρα μακριά από το να παρουσιάζεται κάτω από τη μοναδική μορφή του νεαρού σκιν ή του μεθυσμένου γορίλα. Είναι ακριβώς αυτό που δεν καταλαβαίνει ο αντιρατσιστής, που παρέμεινε στο επίπεδο των αρχών και ξαναβρίσκεται μπροστά από κάποιον που έχει και αυτός επίσης το απόθεμα ανθρωπισμού του και που ορκίζεται στο όνομα όλων των θεών ότι είναι καλόπιστος. Δεν υπάρχει σ' αυτή τη περίπτωση πλέον ένας αληθινός και καθεαυτός ρατσισμός, αλλά ένα είδος ξеноφοβίας περισσότερο ή λιγότερο ριζοσπαστικής. Ο εξωτερικός εχθρός, που στρατοπέδευσε στη χώρα μας, είναι ο μετανάστης. Φάνηκε ξεκάθαρα με τις τελευταίες τοποθετήσεις του Λεπέν σχετικά με το πόλεμο του Κόλπου. Χάρη στη γνησιότητα της Θέσης του σχετικά με τη πολιτική συναίνεση, μπόρεσε να ξεφωνίσει ψηλά και δυνατά, μαζί με ορισμένους αραβόφοβους του κόμματός του, ότι δεν ήταν ρατσιστής, ούτε, πολύ περισσότερο, αντι-άραβας, κατορθώνοντας να αποπροσανατολίσει ένα τμήμα της εν δυνάμει συνήθους πελατείας του. Κατά αυτό το τρόπο έψαξε, επίμονα, να εξηγήσει γιατί είναι καλύτερα να υποστηριχθεί η ανάπτυξη του αραβικού εθνικισμού παρά να είναι το τελευταίο παραπέτασμα της δύσης ενάντια στον μουσουλμανικό ολοκληρωτισμό και ταυτόχρονα τη μοναδική δυνατότητα γι' αυτές τις χώρες στο να εξασφαλίσουν μιά ελάχιστη οικονομική ανάπτυξη, πράγμα που θα επιτρέπει στη Γαλλία και στις «χώρες του

συγκρούεται ταυτόχρονα με την μυθική εθνική κοινότητα (ο πατερναλιστικός ρατσισμός που είχε εξελιχθεί στη προηγούμενη φάση σ' ένα «λευκό» ρατσισμό, γίνεται τώρα ρατσισμός αποδοκιμασίας και μίσους) και με τη μονάδα, και αυτή επίσης μυθική, ενός αποτυχημένου κράτους-έθνους, ενός κράτους που δεν υπήρξε ούτε καν ικανό να επιβάλλει την λαϊκότητα μέσα στο πλαίσιο της συζήτησης πάνω στο ελεύθερο σχολείο και που πελαγοδρόμησε στην «υπόθεση του ισλαμικού φερετζέ». Είναι δύσκολο να Θεσ να επιβάλλεις τις δικές σου αξίες (δημοκρατικές, λαϊκές, ισότητας) στο όνομα της κοινωνικής ενσωμάτωσης, όταν αυτό που τις υπονοεί είναι ακριβώς αυτό που παράγει τον αποκλεισμό.

ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Αυτό το πρόβλημα δεν έχει ποτέ αντιμετωπισθεί από την άποψη των ατόμων αλλά μονάχα στο επίπεδο των αρχών. Τώρα, αυτές δεν λαμβάνουν υπόψη τους τη κοινωνική πρόσδεση των ατόμων και τη σχέση άτομο-κοινότητα. Δεν είναι δυνατό ο ρατσισμός να προσδιοριστεί μονάχα στη βάση αυτών των αρχών, μ' αυτό το τρόπο, αν ο ρατσιστής μπορούσε για αρκετό χρονικό διάστημα να προσδιοριστεί σαν αυτός που έβαζε σε πρώτη Θέση τις διαφορές, ώστε να τις εισάγει σε μιά ιεραρχία επίπεδων ανθρωπότητας (βάρβαροι, υπάνθρωποι, κατώτεροι), αυτό σήμερα είναι πιά δύσκολο, γιατί ο τωρινός ρατσισμός, αν υπογραμμίζει πάντοτε τις διαφορές είναι για να τους κάνει την απολογία ή τουλάχιστον για να αναγνωρίσει πίσω από αυτές τις διαφορές, τις αξίες που περιέχουν όλα τα διαφορετικά τμήματα της ανθρωπότητας. Αλλά, για να είναι δυνατό, ώστε αυτές οι διαφορές να μπορούν να συνεχίσουν να εκφράζουν τη παγκοσμιότητα του ανθρώπου διαμέσου της διαφορετικότητάς του, δεν χρειάζεται οι αντίστοιχες αξίες να ανακατεύονται, *γιατί* αυτό Θα παρήγαγε μιά ψεύτικη παγκοσμιοποίηση που δεν Θα ήταν, πράγματι, άλλο τίποτε από μιά ομογενοποίηση στο πλαίσιο μιάς υποταγής στις αξίες της αμερικάνικης κοινωνίας.

Αυτός ο καινούριος ρατσισμός αντλεί τα χαρακτηριστικά του από το γεγονός ότι δεν είναι απλά συνυφασμένος με την εικόνα ενός

ουσιαστικός ρόλος της οικογένειας, καταδίκη του σεξ, κ.τ.λ) ή ρατσιστικών στοιχείων (η μετανάστευση, η απειλή των Εβραίων που καταλαμβάνουν τα μέσα πληροφόρησης). Παράλληλα και εντελώς φυσικά, θα μπορούσε να λεχθεί ότι, ένα κόμμα που αρχικά ήταν αδιάφορο και ακόμη εχθρικό στη θρησκεία πηγαίνει σχεδόν να αφομοιωθεί με το καθολικό ολοκληρωτικό περιβάλλον. Ο Λεπέν συνδέεται με όλα αυτά που αγγίζουν τους «μετριοπαθείς ανθρώπους» χωρίς να ανησυχεί πολύ για μιά πολιτική εικόνα, που μπορεί να αλλάξει κάθε στιγμή καταφεύγοντας στο δημαγωγικό του ταλέντο. Πρόκειται για ένα λαϊκιστικό κόμμα, στο βαθμό που απευθύνεται κατευθείαν στο λαό και παρουσιάζεται απ' τήν άλλη σαν παιδί του λαού.

Οι «καινούριες μεσαίες τάξεις», όπως τις αποκαλούν συχνά οι κοινωνιολόγοι, ψάχνουν από τη πλευρά τους ένα αντιστάθμισμα στην αδυναμία να προσδιορίσουν τη ταξική τους ταυτότητα, αδυναμία που δεν προέρχεται, όπως για τις άλλες τάξεις (παλιές μεσαίες τάξεις, εργατική τάξη) από τη καταστροφή της παλιάς ταυτότητας που προκλήθηκε από τις τροποποιήσεις της κοινωνικής σχέσης, αλλά από το γεγονός ότι αυτές παράγονται από το ίδιο το κεφάλαιο κατά τρόπο προσαρμοσμένο στην ανάπτυξή του. Πρόκειται για τις τάξεις σε μιά εποχή αδυνατότητας ύπαρξης των τάξεων.

Τα άτομα που την απαρτίζουν πιστεύουν ότι, θα βρουν αυτό το αντιβτάθμισμα σε μιά άμεση διασύνδεση με το κράτος, αλλά πρόκειται για ένα κράτος που δεν είναι ταξικό, ούτε το κράτος της αστικής τάξης, αλλά η μεσολάβηση που αναπαράγει το σύνολο της κοινωνικής σχέσης. Αν υπάρχει μιά ταυτότητα γι' αυτούς, είναι η δημοκρατική, η οποία αντιπροσωπεύει ένα είδος εκσυγχρονισμένου σχήματος της παγκοσμιότητας: το κράτος δεν αναφέρεται πλέον στο έθνος, αλλά στη δημοκρατία και στα δικαιώματα του ανθρώπου. Υπήρξε μιά καλή επίδειξη όλων αυτών με τους εορτασμούς των διακοσίων χρόνων της Γαλλικής επανάστασης. Ο επετειακός κατακλυσμός δεν πραγματοποιήθηκε πλέον γύρω από την ιδέα του έθνους, ενός παγκοσμιακού έθνους, αλλά γύρω από την ιδέα της δημοκρατίας που σημαδεύει ταυτόχρονα την ενότητα και τη παγκοσμιότητα, ικανές να

επιτρέψουν ένα συναινετικό μπλοκ. Δεν είναι πλέον το έθνος που παράγει τη νομιμότητα του κράτους, αλλά απλούστατα το γεγονός, αν αυτό είναι δημοκρατικό ή όχι. Στη καλύτερη περίπτωση, το έθνος δεν είναι πλέον τίποτε άλλο, παρά ο γεωγραφικός χώρος μέσα στον οποίο παράγεται η συναίνεση και άρα μπορεί να διαχυθεί στη χώρα.

Από τη μιά πλευρά δηλαδή γίνεται προσέγγιση εθνική, από την άλλη στο κράτος, αλλά υπάρχει επίσης και μιά τρίτη οδός που κατέσται δυνατή από την αποδιάρθρωση της εργατικής τάξης και είναι αυτή της διπλής προσέγγισης, στην εθνική κοινότητα και στο κράτος. Αυτή η πραγματικότητα μεταφράζεται πολιτικά μέσα στη διφορούμενη αναποφασιστικότητα μεταξύ της ψήφου στο κομμουνιστικό κόμμα και στο φασιστικό. Εργάτες, των οποίων η κατάσταση καθίσταται ολοένα και πίο ανασφαλής από την αναδιάρθρωση των επιχειρήσεων, των οποίων η χρησιμότητα της εργασίας τίθεται συνεχώς σε αμφισβήτηση, κατευθύνονται απευθείας σ' αυτό, που τους φαίνεται ότι, ταυτόχρονα, εγγυάται την αντιπροσώπευση του σφαιρικού κεφάλαιου και της εθνικής κοινότητας, δηλαδή το κράτος. Και εκεί βρίσκεται η ασάφεια: υπάρχει ακόμη η Θέληση να ξαναβρεθεί η παλιά αρμονία της εργασιακής κοινότητας στο εσωτερικό του ψευδαισθητικού πλαισίου ενός ιδανικού κράτους αντιπρόσωπου ολόκληρης της εθνικής κοινότητας.

Το κίνημα διαχωρισμού της μονάδας κράτος-έθνος στη Γαλλία παραμένει ως εκ τούτου πολύ αντιφατικό, εξαιτίας της ιδιομορφίας του και της αρχικής δύναμής του, για την οποία ήδη μιλήσαμε. Η επαναβεβαίωση δίνεται από τα γεγονότα αυτών των τελευταίων χρόνων που σχετίζονται με τη μετανάστευση, το λαϊκισμό, την αφομοίωση. Είναι σημαντικό ότι, η Γαλλία ήταν η μοναδική χώρα όπου το «πρόβλημα» της μετανάστευσης τίθονταν σε όρους αφομοίωσης. Αυτή η αφομοίωση -κοινωνική ενσωμάτωση- πραγματοποιούνταν, είτε στη περίπτωση κατά την οποία χρησιμοποιούνταν το ιδεολογικό και πολιτικό πλαίσιο της μονάδας κράτος έθνος, («η Γαλλία χώρα ασύλου», «η Γαλλία χώρα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων»), είτε στη περίπτωση κατά την οποία λαμβάνονταν υπόψη το οικονομικό επίπεδο

χρησιμοποίησης μιάς μεταναστεύσασας εργατικής δύναμης, της οποίας η αφομοίωση διαμέσου της εργασίας επέτρεπε ένα προοδευτικό διαχωρισμό από την κοινότητα της αρχικής καταγωγής. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπήρχε ρατσισμός εκείνη την εποχή, αλλά ότι ήταν ένας ρατσισμός πατερναλιστικού, αποικιακού χαρακτήρα. Κοροΐδευαν το γέρο-άραβα που ήταν ντυμένος με τη παραδοσιακή του φορεσιά, τα χέρια και τα πόδια των γυναικών που ήταν βαμμένα αλά εννέ, κ.τ.λ, αλλά όλα αυτά αποτελούσαν μέρος του τοπίου, του φολκλόρ. Το ουσιαστικό βρίσκονταν αλλού, στην εκμετάλλευση της εργατικής δύναμης. Στη χειρότερη περίπτωση δεν θεωρούνταν παρά σαν εργαζόμενοι.

Η μαζική εισροή μεταναστών εργατών στη δεκαετία του '60, η πολιτική της οικογενιακής ενοποίησης, τα πολεοδομικά σχέδια που ανέπτυξαν τα γκέτο γαλλικού τύπου, όλα αυτά είχαν μεταβάλλει ήδη το ρατσισμό πατερναλιστικού χαρακτήρα και είχαν παράγει τις πρώτες τριβές μεταξύ εργατικής κοινότητας σε αποσύνθεση και μεταναστευτικής κοινότητας σε διαδικασία μεταβολής μέσα στα πλαίσια του γκέτο. Αλλά μέχρις ότου αυτό το κίνημα αντιστοιχούσε σ' ένα διαχειριστικό σχήμα της διαίρεσης της εργατικής δύναμης, η αντίθεση δεν ήταν εκρηκτική και παρέμενε μέσα στα όρια του καθορισμένου από το κράτος-έθνος πλαισίου. Η αντίθεση γίνεται εκρηκτική, όταν η μή ειδικευμένη εργατική δύναμη γίνεται άχρηστη ή τουλάχιστον λίγο ουσιαστική και έρχεται να βρεθεί σε μιά κατάσταση εκδιωγμού από την εργασία για τους πατέρες και καθαρού αποκλεισμού για τα παιδιά. Η εξατομίκευση διαμέσου και στο εσωτερικό της κοινωνίας του κεφάλαιου (σαν εργαζόμενοι, χρήστες και καταναλωτές) είναι εξάλλου υπό αμφισβήτηση και παραχωρεί τη Θέση στην απεγνωσμένη εξέγερση, στα ναρκωτικά και στην υποταγή, αλλά επίσης με πίο βαθύ και παγιδεντικό τρόπο στην επανεμφάνιση της κοινότητας κάτω από την θρησκευτική της μορφή (ανάπτυξη του μουσουλμανικού ολοκληρωτισμού). Δεν υπάρχει από την άλλη δυνατότητα μή συμβιβασμού μεταξύ αυτών των δύο συμπεριφορών που μπορούν να αποτελέσουν δύο στιγμές στο εσωτερικό του ίδιου ατόμου. Αυτή η επανεμφάνιση